

УДК 631.115.8 (477)
JEL Classification Q130

Рибак Ярослав⁴
молодший науковий співробітник
ННЦ «Інститут аграрної економіки» НААН,
м. Київ, Україна
E-mail: rybak.iae@gmail.com

СТВОРЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ МОЛОЧАРСЬКИХ КООПЕРАТИВІВ

Анотація

Вступ. На сьогодні виникає потреба в підтримці малих та середніх виробників сільськогосподарської продукції, які функціонують в нездоровому конкурентному середовищі та не можуть в повній мірі реалізувати свій потенціал. Особисті селянські господарства, що займаються виробництвом молока змушені реалізувати його самотужки на місцевих ринках, або через посередників, які прагнуть закупити якомога більше сировини будь якої якості по найнижчим цінам. Така ситуація призводить до заготівлі сировини, яка непридатна для виготовлення якісних молокопродуктів.

Методи. Для досягнення поставленої мети використовувались такі методи: діалектичний, анкетного опитування, дедуктивний, порівняльного аналізу, факторного аналізу, графічний. Методологічною основою дослідження слугували теоретичні розробки вітчизняних і зарубіжних вчених та власні дослідження автора щодо створення та розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Результати. У статті виділено основні фактори, що впливають на роботу молочарського кооперативу. Обґрунтовано чинники, що впливають на процес заготівлі та збуту давальницької сировини. Розроблена організаційна модель зв'язків молочарського кооперативу з іншими суб'єктами аграрного ринку, яка дозволяє оптимізувати процес заготівлі та збуту давальницької сировини.

Перспективи. Перспективними напрямками подальшого дослідження є вивчення особливостей роботи обслуговуючих кооперативів та розробка методів оцінки їх ефективності. Саме за допомогою якісної організації роботи молочарського кооперативу можна забезпечити належну якість продукції і тим самим підвищити його роль на ринку сільськогосподарської продукції.

Ключові слова: молочарський кооператив, організаційна модель, діяльність.

Вступ.

Функціонування аграрного ринку і забезпечення стійких перспектив продовольчої безпеки та підвищення доходів сільськогосподарських товаровиробників залежить від інфраструктурних умов. Відсутність ефективних, доступних для сільських товаровиробників каналів реалізації сільськогосподарської продукції виступає ключовим фактором, який штовхає українське село до межі бідності.

Невизначеність напрямів розвитку багатьох процесів в аграрному секторі економіки, відсутність достатнього їх методичного і правового забезпечення потребує подальших досліджень питання формування аграрної політики держави з метою створення сприятливих умов для розвитку цивілізованого ринкового середовища, в якому б вагому роль відігравали кооперативи, зокрема обслуговуючі. У зв'язку з цим виникає потреба в глибокому дослідженні теоретичних і практичних засад діяльності та розвитку молочарських кооперативів з метою удосконалення вже існуючих та визначення нових напрямків, шляхів і конкретних засобів підвищення ефективності їх функціонування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Розвитком кооперації у довоєнний період займалися як зарубіжні, так і вітчизняні вчені. Слід звернути увагу на роботи таких видатних кооперативних діячів як О. Чайанов, М. Туган-Барановський

⁴ Науковий керівник: Малік М.Й., д.е.н., професор, академік НААН

[4], М. Левитський, І. Витанович [7], С. Бородаєвський, Б. Мартос, М. Малік [5; 6], О. Мицюк. У їх працях обґрунтовано принципи кооперації та доведено значну перевагу кооперативних формувань над іншими. Основи організаційно-економічних відносин, в тому числі розвитку інтеграції при виробництві й реалізації молока та продуктів його переробки знаходять своє відображення у працях В.Г. Андрійчука, В.І. Бойка, С.В. Васильчака, Т.Г. Дудара, В.В. Зіновчука [2; 3], М.М. Ільчука.

Проблема розвитку кооперативного руху сьогодні є надзвичайно актуальною, адже торкається інтересів практично всіх працівників аграрного сектору економіки, вимагає системного вивчення й комплексного узагальнення.

Мета.

Метою дослідження є обґрунтування кооперативного господарювання як чинника, при якому сільськогосподарські товаровиробники, об'єднавшись, зможуть протистояти безконтрольному посередництву, яке позбавлене будь-якої продуктивної складової.

Методологія дослідження.

Для досягнення поставленої мети використовувались такі методи: діалектичний, анкетного опитування, дедуктивний, порівняльного аналізу, факторного аналізу, графічний. Методологічною основою дослідження слугували розробки вітчизняних та зарубіжних вчених, власні дослідження та дослідження наукових установ щодо сучасного стану та перспектив розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Результати.

Основною метою кооперативу є заощадження коштів його членів шляхом зменшення витрат на матеріально-технічну базу та забезпечення їх якісними ресурсами по нижчих цінах за рахунок формування певного обсягу товарів, яких потребують члени кооперативу, та придбання його за оптовими цінами безпосередньо у виробників без посередників [2].

Якщо говорити про сільськогосподарські та молокопереробні підприємства, то як закупівельна ціна, так і якість молока у них тримається на відносно однаковому рівні. Вони забезпечені доїльними апаратами, холодильними установками та обладнанням для очистки молока. Відповідно отримана сировина класифікується як вищій і перший ґатунок та реалізується по вищій ціні.

Коли мова йде про сировину, що надходить від особистих господарств населення, виникає ряд проблем. Дуже часто таке молоко не охолоджується належним чином, що особливо необхідно в теплу пору року. Таке молоко може мати підвищену кислотність та бути забрудненим. Але найголовнішою проблемою такої сировини є те, що молоко просто розбавляють. Відповідно і якість такої сировини невисока і зробити з неї якісний продукт неможливо [1].

Вирішити цю проблему можна шляхом організації заготівельно-збутових молочарських кооперативів. Такі кооперативи передбачають економічну вигоду своїх членів-виробників молока, створення власних пунктів заготівлі із необхідним обладнанням для охолодження та перевірки молока на фальсифікат, забезпечення апаратного доїння, необхідне санітарне та інформаційне забезпечення. Для прикладу можна взяти досвід Польщі, яка протягом трьох років змогла перейти від дрібного товарного виробництва до його концентрації та спеціалізації.

Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» який був прийнятий в 1997 році зі змінами та доповненнями, передбачає організаційну форму, яка вирішує низку питань, що назріли в сільськогосподарському секторі.

У роботі молочарського кооперативу важливим фактором успішного функціонування є правильна його організація. З цієї метою ми розробили організаційну модель зв'язків молочарського кооперативу з іншими суб'єктами аграрного ринку (рис. 1).

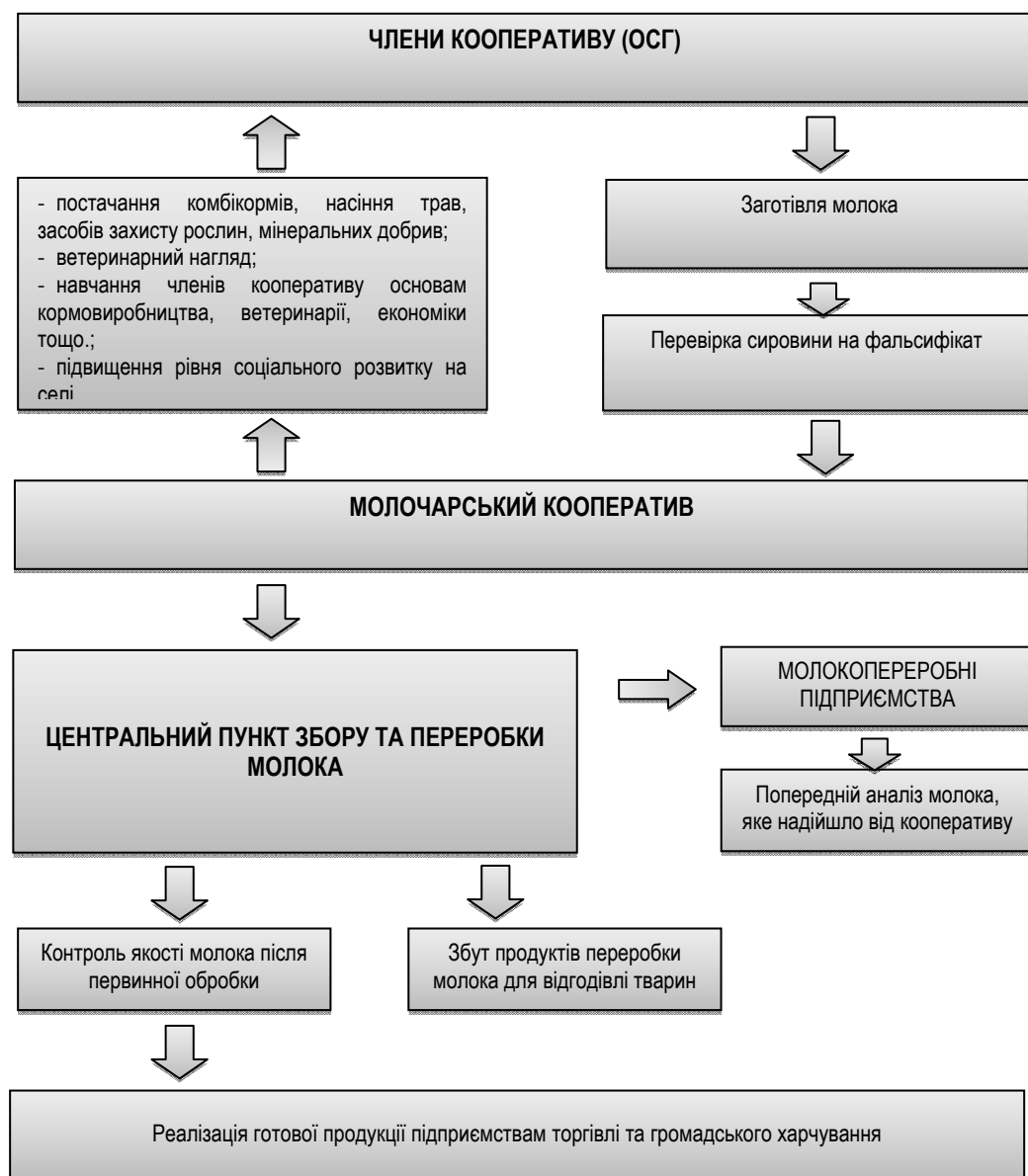

Рис. 1. Організаційна модель зв'язків молочно-кооперативу з іншими суб'єктами аграрного ринку*

*Джерело: розроблено автором

Суть моделі полягає в тому, щоб забезпечити найкращі умови для організації процесу заготівлі молока в господарствах населення, формування партій якісного молока, яке буде користуватися попитом на ринку та надання інших послуг членам кооперативу, що пов'язані з утриманням корів.

Не варто забувати, що діяльність кооперативу розпочинається з визначення кількості зданого молока, партнерів яким воно буде реалізуватися та шляхів транспортування. Саме вмілий

менеджмент та планування на початковому етапі забезпечує ефективну діяльність молочарського кооперативу.

Для успішного функціонування молочарського кооперативу потрібно ретельно підійти до організації його управління, ретельно пропрацювати план діяльності як на найближчий час, так і на перспективу розвитку кооперативу. Особливої уваги заслуговує питання дотримання кооперативних принципів. Відомо багато випадків, коли недотримання принципів кооперації призводило до одноосібного управління та використання ресурсів організації аж до припинення її функціонування.

Головною діяльністю молочарського кооперативу є заготівля і реалізація давальницької сировини. Кожен член кооперативу зобов'язується здавати певну, попередньо визначену, кількість молока в кооператив. Краще, коли є можливість заготовляти молоко кілька разів на день. Це залежить від матеріальної бази самого кооперативу.

Все молоко, що надходить до пункту збору проходить обов'язкову перевірку на фальсифікат, зберігається в танку (холодильне обладнання) та транспортується на молокопереробний завод. Без можливості охолодити молоко належним чином його зливають у тару із харчового пластику або металеві бідони. Потім молоко зливають в молоковоз з обов'язковим взяттям проб для аналізу із кожного такого пункту прийому. Звісно, таке молоко буде нижчої якості, а його ціна буде залежати від умов транспортування. Як показала практика, використання холодильного обладнання більш ефективно, коли кооператив планує заготовляти молоко кілька разів на день. В іншому випадку використання такого обладнання не завжди буде економічно доцільним.

Для забезпечення належного транспортування сировини на молокопереробний завод доцільно використовувати сучасні молоковози із системою охолодження молока. Проте, на початкових етапах створення кооперативу його члени не мають відповідних ресурсів для придбання сучасного обладнання, в такому випадку можна користуватися послугами клієнта, якому збувається сировина. Проте, наявність у кооперативі власного молоковоза надає йому більше шансів, щоб вигідніше реалізувати молоко.

Перед тим, як відправити сировину на молокопереробний завод, кожна партія проходить перевірку на жирність, в'язкість, кислотність, вміст білка, забрудненість. Чим якіснішою буде сировина, тим вищою буде і ціна реалізації. За наявності необхідних умов кооператив має право сам збувати молоко кінцевому споживачу без посередників. Це може бути ринок або кооперативний магазин. За таких умов можна реалізувати молоко за вищими цінами ніж ті, які пропонують переробні підприємства.

Звичайно, реалізація молока безпосередньо споживачам є набагато вигіднішою. Але така продукція має бути відповідної якості та повинна відповідати усім санітарним нормам. За невідповідність встановленим вимогам щодо якості відповідальність несе або кооператив, або суб'єкт, що реалізовує його продукцію.

Тому на початку діяльності важливим кроком для кооперативу є вибір партнерів для збуту молока. Умовою успішної співпраці є виконання сторонами договірних умов. Кооператив, як представник інтересів дрібних виробників сільськогосподарської продукції, збуває сировину певної якості іншій стороні. Партнер (переробний завод, посередник, інше), купуючи молоко для подальшої переробки та реалізації готового продукту, повинен вчасно розраховуватися за відповідну кількість та якість молока з кооперативом.

Під час своєї роботи особисті селянські господарства зустрічаються із безліччю проблем. Проте, деякі з них можна виділити як першочергові. Це відсутність налагодженої здешевленої мережі збуту сільськогосподарської продукції, обмежений доступ до якісних матеріально технічних ресурсів за оптовими цінами, брак коштів для розвитку бізнесу, неприйнятні умови кредитування, обмежений доступ до інформаційно-консультаційної підтримки та супроводу [8]. І основна проблема, яка стосується саме селянських господарств – це відсутність будь якого юридичного статусу, що не дає змоги суб'єктам господарювання нараховувати виробничий стаж, одержувати

відповідні виплати, а як наслідок, і відсутність розвитку.

Саме об'єднання виробників молока у молочарські кооперативи надасть змогу вирішити всі перелічені вище проблеми та допоможе наростити базу для подальшого розвитку. Сема кооперативні відносини здатні зробити з особистих селянських господарств справжніх виробників молока, що в свою чергу дасть поштовх до створення спеціалізованих молочних фермерських господарств.

Висновки і перспективи.

Кооперація є ефективною організаційно-економічною формою сприяння сільському розвитку та передбачає соціальну, економічну й просторову взаємодію учасників, спрямовану на виконання суспільних функцій сільського господарства та економічного зростання життєвого рівня сільського населення. Виходячи із практичних досліджених кооперативів, їхня ефективність значною мірою залежить від сумлінного виконання членами своїх обов'язків, що визначені статутом і Правилами внутрігосподарських відносин у кооперативі [9].

Сучасні економічні умови вимагають швидких, неординарних рішень. Консервативне мислення при управлінні кооперативом вважаємо неприйнятним, як таке, що веде до знищення самої кооперативної ідеї. У роботі кооперативу особливу увагу слід приділяти аналізу впливу зовнішніх та внутрішніх загроз на діяльність організації, які можуть за певних обставин спричинити кризові явища. Вони однотипні й характерні для більшості кооперативних організацій України, а саме: складність кооперативного управління; пасивність частини членів кооперативу, їхнє небажання та не вміння працювати в самоврядних організаціях на громадських засадах; підозрілість і недовіра один до одного; загострене почуття ризику вкладення коштів у пайові фонди; випадки порушень правил внутрішньо-кооперативних відносин; не завжди зрозумілий процес ціноутворення; відсутність вертикальних кооперативних організаційних структур; негативний вплив посередників та інших монополістів на ринку тощо.

До основних проблем функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів в Україні слід віднести: низький рівень державної підтримки їхнього розвитку, недостатній рівень професійних знань серед учасників кооперації щодо її цілей та мети створення. Тому, необхідно продовжувати роботу над формуванням інституційного середовища для сільськогосподарської обслуговуючої кооперації [10].

Насамперед, потрібно за допомогою засобів масової інформації, дорадчих служб, наукових закладів та органів місцевої влади донести інформацію, що кооперативи – це не колгоспи, а досить сучасні та вигідні об'єднання сільськогосподарських товаровиробників, аналоги яких впродовж багатьох десятиліть успішно та ефективно функціонують у країнах Європи та світу. Шляхом просвітницьких заходів донести до селян всю суть кооперативного об'єднання, його переваги та навчити долати перешкоди під час роботи.

Список використаних джерел

1. Збарський В.К., Волошин О.О. Проблеми кооперування малих форм господарювання на селі. *Економіка АПК*. 2012. № 8. С. 62-66.
2. Зіновчук В.В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу. Київ: Логос, 2001. 380 с.
3. Зіновчук В.В. Кооперативна ідея в сільському господарстві України і США. Київ: Логос, 1996. 224 с.
4. Качор А. М. І. Туган-Барановський. Вінніпег 1969.
5. Малік М.Й. Науково-методичне забезпечення розвитку кооперації в аграрній сфері економіки. *Економіка АПК*. 2010. № 12. С. 104.
6. Малік М.Й. Розвиток малих підприємницьких форм. Організаційно-економічна модернізація аграрної сфери: наук. доп., за заг.ред. акад. НААН П.Т.Саблука. Київ: ННЦ ІАЕ, 2011. 342 с. Розд.6, підрозд.6.2. С. 167-172.
7. Мартос Б. М.С. Грушевський: яким я його знав. *Український історик*. 1966. Ч.1-2. С.73-81.
8. Молдаван Л.В., Крисанов Д. Ф., Удова Л. О. Роль кооперативів у подоланні сільської бідності. *Економіка АПК*. 2010. № 11. С. 121-129.

9. Пантелеймоненко А. О. Аграрна кооперація в Україні: теорія і практика: монографія. Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. 347 с.
10. Цимбал В. О. Проблеми розвитку обслуговуючої кооперації на селі. *Агроінком*. 2011. №4-6. С. 72-80.

Статтю отримано: 10.04.2017 / Рецензування 3.05.2017 / Прийнято до друку: 24.05.2017

Yaroslav Rybak
Scientific Associate.
NSC "Institute of Agrarian Economics" of NAAS
Kyiv, Ukraine
E-mail: rybak.iae@gmail.com

CREATION AND ORGANIZATION OF WORK MILK COOPERATIVES

Abstract

Introduction. Today there is a need to support small and medium-sized agricultural producers, which operate in a poor competitive environment and can not fully realize their potential. Private peasant farms producing milk are forced to sell it on their own in local markets, or through intermediaries who seek to buy as much raw material of any quality as possible at the lowest prices. This situation leads to the harvesting of raw materials, which is unsuitable for the production of quality dairy products.

Methods. The following methods are used to achieve this goal: dialectic, questionnaire, deductive, comparative analysis, factor analysis, graphical. The methodological basis of the study was theoretical development of domestic and foreign scientists and own research on the creation and development of agricultural service cooperatives.

Results. The article highlights the main factors influencing the work of the dairy cooperative. The factors influencing the process of preparation and sale of tolling raw materials are substantiated. The organizational model of the ties of dairy cooperation with other subjects of the agrarian market is developed, which allows to optimize the process of harvesting and sales of customer-supplied raw materials.

Discussion. Prospective areas for further research are the study of the features of the service cooperatives and the development of methods for assessing their effectiveness. It is through the qualitative organization of the dairy cooperative that it is possible to ensure the proper quality of products and thereby increase its role in the market of agricultural products.

Key words: dairy cooperative, organizational model, activity.

References

1. Zbarsky, V.K., & Voloshin, O.O. (2012). Problemy kooperuvannya malykh form hospodaryuvannya na seli [Problems of co-operation of small forms of farming in the countryside]. *Economy of the agroindustrial complex*, 8, 62-66.
2. Zinovchuk, V.V. (2001). *Orhanizatsiyni osnovy silskohospodarskoho kooperatyvu* [Organizational fundamentals of agricultural cooperative]. Kiev, Ukraine: Logos.
3. Zinovchuk, V.V. (1996). *Kooperatyvna ideya v silskomu hospodarstvi Ukrayiny i SSHA* [Cooperative idea in the agriculture of Ukraine and the USA]. Kiev, Ukraine: Logos.
4. Kachor, A. (1969). *M. I. Tugan-Baranovs'kyy* [M. I. Tugan-Baranovsky]. Winnipeg.
5. Malik, M.Yo. (2010). Naukovo-metodychne zabezpechennya rozvytku kooperatsii v ahramniy sferi ekonomiky [Scientific and methodological support for the development of cooperation in the agrarian sector of economics]. *Economy of the agroindustrial complex*, 12, 104
6. Malik, M.Yo. (2011). *Rozvytok malykh pidpryyemnyts'kykh form . Orhanizatsiyno-ekonomichna modernizatsiya ahramnoi sfery nauk* [Development of small business forms. Organizational and economic modernization of the agrarian sphere sciences]. Kiev, Ukraine: NNTS IAE.
7. Martos, B. (1966). Hrushevsky M.S. yakym ya yoho znav [Hrushevsky M.S. as I knew him]. *Ukrainian historian*, 1-2, 73-81.
8. Moldavan, L.V., Krysanov, D. F., & Udova L. O. (2010). Rol kooperatyviv u podolanni silskoyi bidnosti [The Role of Cooperatives in Overcoming Rural Poverty]. *Ekonomika APK*, 11, 121-129
9. Panteleymonenko, A.O. (2008). *Ahrarna kooperatsiya v Ukrayini: teoriya i praktyka: monohr* [Agrarian Cooperation in Ukraine: Theory and Practice: monograph]. Poltava, Ukraine: RVV PUSKU.

10. Tsymbal, V.O. (2011). Problemy rozvytku obsluhovuyuchoyi kooperatsiyi na seli [Problems of Development of Service Collaboration in the village]. *Agroinform*, 4–6, 72-80.

Received: 04.10.2017 / Review 05.3.2017 / Accepted 05.24.2017

